

ACZÉL BENŐ

A háboru dráma, nem vigjáték. Így nem nagyon lehet jó vége; az, amit Amerikában "happy end"-nek neveznek. Emlékeim közé tartozik,

ACZÉL BENŐ

hogy egy magyar ujságíró, Csergő Hugó — folytatásokban megirta lapomnak, az Esti Kurirnak, az első világháború történetét. A fiuk — barátaim — állandóan bosszantották, hogy remélik: a folytatásos történet jól végződik... Persze, amikor Csergő Hugó a történetet írta, már mindenki tudta, hogy végződött az első világháború —, Trianonnal, amely darabokra szaggatta az országot, amelyről Petőfi írta:

"Legszebb ország hazám,
a földkerekség nagy területén..."

Szóval háboru csak rosszul végződhet és ami áll, az országokra, áll az egyénekre is. Mi történhet azzal, aki háborúba megy: meghal, vagy jobb esetben csak megsebesül és hazamegy, ott találja a feleségét más férfivel, s nem kapja vissza az állását, amelyet időközben betöltöttek. Ez a legkedvezőbb eset.

És mégis. Mostanában a televízió állandóan látok jeleneteket, amikor anyák, feleségek, gyerekek zokognak a boldogságtól, mert rég elvesztettnek hitt fiuk, férjük, apjuk rajta van a vietnami hadifoglyok listáján. Él!

Ennél nagyobb szerencse nincs is a világon!

Ilyen jelenetekre hullnak a szememből a könnyek, mintha, patakok áradnának meg. Igaz, szentimentális voltam egész életemben; minden banális történet, kisgyermek halála, elhagyott asszony boldogtalansága, boldogtalan szerelmesek tragédiája könnyekre indít. Nem tehetek róla, így születtem; már kisfiú koromban sirtam a legcse-

"Happy end" — háboruban

Írta: ACZÉL BENŐ

(Szabadság - G.M. Népszava, 1973. feb. 23.)

ACZÉL BENO

kélyebb sérelemtől, egy goromba szótól. De a hadifogságban megtalált fiatal férfiak boldogságtól zokogó szerettei nem ezért hatnak meg könnyhul-
latásig, hanem azért, mert ugyanez a "happy
end"-es háborus történet velem is megtörtént.

Persze az első világháboruban, az egyedülben, melyben résztvettem. Az osztrák—magyar armá-
diával együtt mentem át Szerbiába, 1914 augusz-
tus 18-án. A napra azért emlékszem ilyen ponto-
san, mert ez volt öfelsége, I. Ferenc József szü-
letésnapja. Hogy mai kifejezéssel éljek, ez a há-
boru is rendkívül "népszerűtlen" volt, mint min-
den háboru a világon. Én, személyesen, az osztrák—magyar ultimátumot, amelyet Ferenc Fer-
dinánd trónörökös és felesége meggyilkolása mi-
att küldtek Szerbiának, rendkívül felháborítónak
találtam. El nem volt képzelhető szuverén állam,
amely ezt az ultimátumot elfogadhatta volna:
valójában kész hadüzenet volt. De mikor behiv-
tak, mentem, mert nem képzeltem, hogy én va-
gyok hivatva eldönteni, melyik törvénynek en-
gedelméskedjem, melyiknek nem. Továbbá men-
tem, mert nem akartam, hogy azt higgyék: félek
és gyáva vagyok, minthogy abban az időben nem-
csak a katonaszökevényekről tartották ezt, ha-
nem mindenkiről, aki törvényes kifogásokkal
igyekezett meglógni." Akkoriban még az ifjúság
csak a hőöket tisztelte, nem az "antihero"-t —
Jókait olvastuk, nem Saul Bellowt és társait. Szó-
val mentünk, mentem.

A többiekkel én is eljutottam Szerbiába, hogy
öfelségének átnyujtsuk, mint születésnap aján-
dékot. Sabácnál ütköztünk meg a szerb hadsereg-

gel, amely mint köztudomásu, úgy elverte a dicső és hatalmas osztrák–magyar ármádiát, mint a kétfenekű dobót.

A sabáci csatában én is „elestem”, mint anynyian mások. Aki nem hiszi, ma is módjában van elolvasni a 10. számú veszteséglistát, amely a 23-as közös gyalogezred halottai között tartalmazza az én nevemet is. És családom sokáig őrzött néhány levélborítékot, amelyek visszaérkeztek a következő kézzel írott megjegyzéssel:

“Gefallen am 18 August, 1914.”

A háboru még csak egy hónapos volt, képzelhető tehát az univerzális zokogás, nemcsak apám, anyám, testvéreim, hanem barátaim körében is. Mindenki példátlan balszerencsének tartotta, hogy az egész szörnyű háboru, amely még teljes négy évig tartott, pont az én halálommal kezdődjék el. És még hozzá a halált szemtanu is megerősítette. Egy katonatársam, aki az önkéntes iskolából hadnagyként került ki, (én csak káplár voltam, mert nem tettem le a tiszti vizsgát), mikor ezredem maradványai mentek az északi frontra és átutaztak Budapesten, az ott kétségbeesetten várakozó anyámnak, apámnak, testvéreimnek ezt mondta:

— Sajnálom, nem mondhatok mást. Odamentem, fölemeltem a földről, megforgattam, halott volt . . .

A tanúból később budapesti ügyvéd lett, de én sohasem vontam kérdőre s nem vetettem szemére, hogy hazudott, holott nem is járt az első vonalban, ahol az én ezredemnek az a szakasza, melyhez tartoztam, teljesen egyedül harcolt. Háboruban nincs megbízható szemtanú; mindenki azt hiszi magáról, hogy ő mindent látott, holott semmit se látott.

Természetesen nem estem el, amit lapjainkba írt cikkeim tanúsítanak. De ez az én hibám volt: lehettem volna háborús hős; parancsnokom azt mondta az apámnak, hogy bead arany vitézségi éremre (amire apám megvető feleletet adott, amit nagyon megbántam később, mikor kiderült, hogy az arany vitézségi-éremmel 30 békekorona pótlék jár) s e helyett a dicstelen öregséget választottam. Egy költő barátom verset írt a halálomra, a többiek igaz könnyeket sirtak, anyám és testvéreim gyászruhát öltöttek. Így, mikor a háború után — talán két hónapra — megérkezett első levelem a szerb hadifogságból, el lehet képzelni, mi történhetett odahaza. Én elképzeltem s ez magyarázza, miért hullanak szememből a könnyek, mikor a vietnami hadifoglyok hozzátartozóival felvett interjúkat nézem és hallgatom. A legsötétebb dráma is végződhet "happy end"-del...

